

Onko taulukkolaskenta tai haastattelu tutkimusta?

■ Matti Virén

Tutkimus-sanaan törmää entistä useammin. Päivittäin tiedotusvälineissä kerrotaan, miten se ja se tutkimus on tuonut vastauksen siihen ja siihen ongelmaan. Tutkijana höristelee kuitenkin korviaan. Onko tosiaan kysymys jostain tutkimuksesta? Vai onko niin, että tutkimus on piilomainontaa, jossa tärkeintä on saada ”tutkimuksen teettäjän” nimi jotenkin ohittamaan julkisuuskynnys? Tai onko niin, että mielipiteistä yritetään tehdä tutkimustuloksia? Sen sijaan, että sanottaisiin, että ”olen sitä mieltä”, kerrotaan, että olen tehnyt tutkimuksen. Tutkimuksen tulos vain sattuu vastaamaan mielipiteitäni.

Jokunen esimerkki ehkä auttaa ymmärtämään lukijan epäuskoa tätä ”tutkimus”-sanan uusiin käyttöä kohtaan.

Veronmaksajan keskusliiton tammikuun lopulla julkaisema Minna Punakallion ”Kunti-

en verot Suomen maakunnissa 2008. Laskelmia kunnallisista veroista 19 kaupungissa ja maakunnassa vuonna 2008” (*Verotietoa* 52/2008) ansaitsee ehkä ensimmäiseksi tulla mainituksi sen tavattoman julkisuuden vuoksi, jonka se sai. Veronmaksajain keskusliitto (joka jostain syystä kutsuu itseään ”Veronmaksajiksi”) itse luonnehtii selvitystään kotisivullaan seuraavasti: ”Veronmaksajat tutki maakuntien pääkaupunkien verot: Kokkolassa verotetaan ankarimmin”.

Mitä tutkimus sitten pitää sisällään? Raportissa on 62 sivua, ja sen perusteella voi ehkä päätellä, että asiat on nyt perusteellisesti selvitetty. Mutta huomio on hieman ennenaikainen. Valtaosa ”julkaisuista” luvuista löytyy suoraan OECD:n, Kuntaliiton tai Tilastokeskuksen kotisivulta. Varsinaisen tieteellisen kontribuution liittyy raporttiin sisältyviin laskelmiin. Niissä ns. keskituloisille (kotitalouden tulot 69 980 euroa) lasketaan kun-

nallis- ja kirkollisveron määrä ja sen päälle kiinteistövero. Lukujen perusteella kerrotaan sitten, mitkä kunnat/kaupungit verottavat paljon ja mitkä vähän. Ilmenee, että Kokkolassa joutuu mak samaan enemmän veroja kuin Helsingissä.

Mutta mitä tekemistä tällä on tutkimuksen kanssa? Kysehan on vain alkeellisesta aritmetiikasta, joka edustaa enemmänkin peruskoululaisen kotitehtäviä kuin tutkimusta. Mikä ylipäätään on tutkimuksen tarkoitus? Onko tarkoitus osoittaa, että Kokkolassa verotetaan liikaa ja että Kokkola voisi halutessaan laskea veroasteensa Helsingin tasolle? Ovatko verot jotenkin menoista ja tulopohjasta riippumaton politiikkaparametri?

Jos ei ymmärrä Veronmaksajain keskusliiton logiikkaa, ei ymmärrä Valtion taloudellisen tutkimuslaitoksenkaan uusinta (Pekka Parkkisen tekemää) tutkimusta. Siinä laaditaan laskentamalli, jolla selvitetään väestön ikääntymisen kuntataloudellisia vaikutuksia. Parkkisen mukaan mallilla voidaan osoittaa, että ”valtaosa Suomen kunnista ajautuisi taloudellisiin vaikeuksiin, mikäli talouskasvu jäisi vaatimattomaksi. Nopean kasvun olosuhteissa kunnat selviytyisivät paremmin”.

Tulos kuulostaa varmaan kaikkien korvissa triviaalilta, mutta silti Parkkisen työ on väitöskirja. Toki se on hieman erikoinen, kun ekonomisti väittelee (Tampereella) kunnallistaloudessa ja esitarkastajat ovat toisaalta sosiaaligerontologian ja sosiaalityön ja toisaalta terveystaloustieteen oppialoilta. Ensin mainittu oli myös vastaväittäjä. Nykyään kaikki näyttää kuitenkin olevan mahdollista.

Parkkisen työ näyttää hieman sofistikoitumalta kuin Punakallion (Veromaksajain keskusliiton) tutkimus verorasituksesta, mutta hieman tarkemmin ajateltuna, ero on lähinnä kosmeettinen. Parkkisen työ on sekin pohjimmiltaan vain taulukkolaskentaa, jossa erilaisten skenaarioiden yhteisvaikutuksia lasketaan yhteen kuntatasolla. Oletetaan, että kokonaistuotanto kasvaa 1,4 tai 2,8 % vuodessa, tuottavuus kasvaa 1,75 % tai 2,7 %. Edelleen tehdään oletuksia työhönsallistumisasteista ja demograafisesta kehityksestä. Puuttuisi, että lukija saisi kirjaa avatessaan arvaata omat lukunsa, niin kuin itse asiassa eräässä (toivon mukaan rauenneessa) väitöskirjahank-

keessa oli asian laita.

Parkkisen työn yhdessä alaluvussa on toki poikkileikkausaineistolla tehtyjä regressioita, joissa kuntien tuloja selitetään sosiodemograafisilla muuttujilla ja kuntien menoja selitetään kuntien verotuloilla, valtionavuilla ja muilla muuttujilla. Nämä mallit (oikeastaan identiteetit), niiden perusta ja tarkoitus työssä jäävät hämäräksi. Mutta mikä olennaisinta, niillä ei ole Parkkisen päätuloksinaan esittämien laskelmien kannalta mitään merkitystä. Korrelaatiot ja regressiokertoimet ovat mukana vain tieteellisen ulkoasun vuoksi.

Itse mallissa ei ole mitään käyttäytymisyhtälöitä (yritysten ja kotitalouksien käyttäytyminen ovat tavallaan muuttumatonta) eikä mitään politiikkasäätöjä (politiikassa ei reagoida mihinkään esille nouseviin ongelmiin). En ymmärrä, mitä järkeä on tehdä ”ennusteita” aina vuoteen 2040 asti tällaisella ”mallilla”, jossa ei ole mitään talouden lainalaisuuksia. Niinpä esimerkiksi kokonaistuotanto (BKT), johon yleensä kaikki mahdolliset muuttujat vaikuttavat, oletetaan tehdyissä laskelmissa riippumattomaksi kaikista muuttujista. Vaikka esimerkiksi tuloveroprosentti nousisi 100 prosenttiin, sillä ei olisi mitään vaikutusta kokonaistuotannon määrään sen paremmin kuin työhönsallistumisasteeseen tai työn tarjontaan. Vaikka tekstissä käytetään taloustieteen termejä, itse kirjassa ei ole lainkaan taloustiedettä. Mitä muuta voimme tämän jälkeen sanoa kuin, että erilaisilla oletuksilla saadaan erilaisia tuloksia. Jos tulot kasvavat vähän, ne kasvavat vähän.

Parkkisen ja Punakallion tutkimusten kanssa julkisuudesta kilpaili tammikuun lopulla Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen (Optula) julkaisema tutkimus ”Nuorten miesten monikulttuurinen elämäntilanne ja rikollisuus”, jonka tekijöinä olivat Leena Suurpää ja Päivi Honkatukia (Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 232). Tutkimuksen pääasiallisena tuloksena on se, että rikoksiin syyllistyneillä maahanmuuttajataustaisilla ja muihin etnisiin vähemmistöihin kuuluvilla nuorilla miehillä on usein arkisia kokemuksia syrjinnästä ja irrallisuudesta. Tutkijat päättelevät myös, että karkotus ja sen uhka on ollut omiaan edesauttamaan ulkomaalaistamistaustaisten sopeutumattomuutta ja siten lisää-

mään rikollisuutta. Olenaisilta osin tutkimus perustui 20 rikoksesta tuomitun haastatteluun. Haastatteluissa asetettiin kysymyksiä tyyliin:

”Luuletko, että taustasi on jotenkin vaikuttanut rikoksen käsittelyyn? Miten? Onko se sinusta oikein vai väärin?”

”Mikä sinusta rikoksen käsittelyssä on ollut hyvää/huonoa? Oletko voinut luottaa ihmisiin, joita olet tavannut? Keistä on jäänyt erityisen mukava tai tylsä kuva?”

”Millaista elämä täällä vankilassa on? Kuva, millainen on normaali päiväsi täällä. Onko sinulla seuraa? Käykö aika täällä pitkäksi? Oletko saanut uusia kontakteja vankilan kautta? Ovatko työntekijät täällä hyviä tyyppejä?”

”Mistä lapsena haaveilit? Millaisesta perheestä, työstä, asuinpaikasta? Jos saisit toivoa mitä vaan, mitä se olisi?”

Kysymyksiä on toki paljon enemmän, mutta yhtä kaikki, en millään ymmärrä, miten nämä haastattelut muuttuvat tutkimukseksi. Arvoitukseksi jää, miten tutkimuksen tekijät tulkitsevat haastatteluja. Joitain vastauksia toki siteerataan tekstissä, mutta on vaikea sanoa, miten ”edustavia” ne ovat. Mutta miten kaikki tämä kääntyy esimerkiksi kriminaalipoliittisiksi suosituksiksi? Eikö vastauksia pitäisi jotenkin verrata muiden, ja erityisesti vielä muiden rikoksista tuomittujen vastauksiin, tai muissa maissa maahanmuuttajataustaisille rikoksista tuomituille (poliittisesti korrekki kieli on monimutkaista) tehtyjen haastattelujen vastauksiin. Eikö mitään tilastollisia menetelmiä voi käyttää?

Optulan ”tutkimuksen” tekee erikoiseksi vielä se, että siinä haastateltiin myös viranomaisia ja erilaisten puolivalttiollisten järjestöjen edustajia (vankilapappia, sosiaalityöntekijöitä, sovittelijoita, oikeusministeriön ihmisiä jne.). Epäselväksi jää, mitä vastaukset olivat, miten niitä painotettiin ja tulkittiin. Ylipäätään on vaikea ymmärtää, miten kaikki tämä edustaa objektiivista ja riidatonta tutkimustietoa, jota voisi hyödyntää päätöksenteossa. Jos viranomainen haastattelee itseään, saadaanko näin riippumatonta tutkimustietoa?

Ajatellaan yleensäkin mitä tahansa kontroversia teemaa (verotus, julkiset palvelut, maahanmuutto, NATO) ja haastatellaan 20 ihmistä. Voidaanko haastattelujen jälkeen riidattomasti

päätellä, mikä on ongelma, miten se voidaan ratkaista ja mitä politiikkasuosituksia ”analyysiin” sisältyy. Onko tulos todellakin haastattelijasta (hänen mielipiteistään) riippumaton? Voiko sen jotenkin todentaa tai toistaa?

Se, miten eri ”tutkimukset” ylittävät julkisuus-kynnyksen, on melkoinen mysteeri. Taatusti kyse on enemmän henkilösuhteista, toimittajien mielilymyksistä ja tutkimusten teettäjien julkisuus-ponnisteluista kuin tutkimusten tasosta. Näin tulee myös jatkumaan, jos tutkijat eivät itse millään tavoin puutuu siihen, miten kaikkea mahdollista markkinoidaan tutkimuksen nimellä.

Viimeisin askel näyttää olevan, että suuret lehdet tekevät tai teettävät omia ”tutkimuksiaan”, joilla ne haluavat nostaa teemoja omine enemmän tai vähemmän kätkeytyne politiikkasuosituksineen tai arvolutauksineen julkisuuteen. Tällaisen ”tutkimuksen” julkaisukynnys jää tietenkin erityisen matalaksi, kun lehti siitä itse päättää.

Esimerkkinä tästä käynee *Helsingin Sanomien* vuodenvaihteessa julkaiseva tutkimus, josta uutisoitiin otsikolla ”Asumisen kalleus ajaa lähihoitajat lähiöihin”. Lehden mukaan ”Asumisen kalleus on ajanut pääkaupunkiseudulla työskenteleviä lähihoitajia lähiöihin. Opettajat sen sijaan näyttäisivät selviävän edellisiä paremmin kohenneista asumiskustannuksista. Tämä selvisi, kun *Helsingin Sanomat* tutki, missä päin Helsinkiä asuvat opettajat, sosiaalityöntekijät ja lähihoitajat”. Ensi kuulemalta ”tutkimus” kuulostaa kovin viattomalta, mutta sitä se ei välttämättä ole. Tutkimukseen oli kiinnitetty asiantuntijaksi professori Mari Vaattovaara ja tutkimuksessa pyrittiin tekemään jonkinlaisia hyvinvointivertailuja, joiden oikeellisuudesta voi kohtuudella olla monta mieltä (asiaa on sivuttu tämänkin lehden palstoilla). Mutta olenaisinta on kysymys siitä, millä pelisäännöillä tällaista tutkimusta voi arvioida ja miten siitä voi keskustella.

Kirjoittaja on taloustieteen professori Turun yliopistossa.